

Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lag om ändring av 4 § lagen om försvarsmaktens handräckning till polisen.

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I denna propositions föreslås att lagen om försvarsmaktens handräckning till polisen ändras så, att polisen för förhindrande eller avbrytande av terroristbrott skall ha rätt att av försvarsmakten begära nödvändig handräckning som kräver användning av militära maktmedel. Det föreslås att användningen av maktmedel baserar sig på bestämmelserna om användning av maktmedel i polislagen och att inrikesministeriet begär handräckning hos försvarsministeriet samt att beslut om handräckning fattas i statsrådet. I synnerligen

brådskande och farliga fall kan polisens högsta ledning begära handräckning och beslut om handräckning fattas då av huvudstaben. Statsrådet skall då utan dröjsmål underrettas om begäran och beslutet om handräckning. För lagligheten gällande användning av maktmedel svarar den som begär handräckning, dvs. inrikesministeriet eller polisens högsta ledning.

Lagen avses träda i kraft så snart som möjligt efter det att den har antagits och blivit stadfäst.

INNHÅLLSFÖRTECKNING

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL	1
INNHÅLLSFÖRTECKNING	2
ALLMÄN MOTIVERING	3
1. Nuläge	3
1.1. Lagstiftning och praxis	3
1.2. Internationell utveckling.....	4
1.2.1. Bekämpande av terrorism	4
1.2.2. Internationell jämförelse	4
Allmänt.....	4
Sverige.....	4
Norge	5
Danmark	5
2. Bedömning av nuläget.....	5
3. Propositionens mål och de viktigaste förslagen	6
3.1. Mål och medel.....	6
3.2. De viktigaste förslagen	6
4. Propositionens verkningar.....	7
4.1. Verkningarna på individens ställning	7
4.2. Ekonomiska verkningar och verkningar i fråga om organisation och personal	7
5. Beredningen av propositionen.....	7
5.1. Beredningskedan och beredningsmaterial.....	7
5.2. Utlåtanden.....	8
DETALJMOTIVERING	8
1. Lagförslag	8
2. Ikraftträdande	10
3. Lagstiftningsordning	10
LAGFÖRSLAG.....	11
om ändring av 4 § lagen om försvarsmaktens handräckning till polisen	11
BILAGA	12
PARALLELLTEXTER.....	12
om ändring av 4 § lagen om försvarsmaktens handräckning till polisen	12

ALLMÄN MOTIVERING

1. Nuläge

1.1. Lagstiftning och praxis

Enligt den grundläggande bestämmelsen i 1 § lagen om försvarsmaktens handräckning till polisen, nedan handräckningslagen, skall försvarsmakten ge polisen handräckning för efterspaning och gripande av personer, för avstängning och undersökning av en plats eller ett område, för trafikdirigering, för tillfälligt skyddande av personer och egendom, för röjning av sprängladdningar samt för något annat sådant uppdrag, för vars utförande försvarsmaktens specialpersonal eller specialmateriel behövs. För förebyggande av brott mot personer, som åtnjuter internationellt specielskydd, har polisen rätt att få även annan handräckning än sådan som skall ges enligt 1 § 1 mom.

Enligt 2 § i lagen ges handräckning endast då polisens resurser är otillräckliga för utförandet av vederbörande uppdrag eller då för uppdraget erfordras sådan specialpersonal eller materiel som polisen saknar.

Enligt 3 § i lagen görs framställning om handräckning av polisens högsta ledning eller polisens länsledning. I brådskande fall kan framställning om handräckning göras av chefen för en riksomfattande eller lokal polisenhet eller av en polisman som hör till polisbefälet och som är i ledningsberedskap inom polisenheten eller -området i fråga. Meddelande om framställningen skall då utan dröjsmål tillställas polisens högsta ledning samt polisens länsledning när det är fråga om en riksomfattande enhet och polisens länsledning när det är fråga om en lokal enhet.

Beslut om handräckning fattas av huvudstaben eller staben för försvarsområdet, marinen, flygvapnet eller militärlänet. I brådskande fall kan garnisonschefen, truppavdelningens kommandör eller den militära inrättningens chef besluta att handräckning skall ges.

Enligt 4 § i lagen äger polisen rätt att få handräckning även av annat slag då handräckning behövs för att förebygga i 16 kap. 4 eller 5 § strafflagen (39/1889) avsedda brott

och i 1 § 1 mom. åsyftad handräckning skulle vara uppenbart otillräcklig. Före revideringen av strafflagen innehöll dess 16 kap. 4 och 5 § brottsbenämningar som gällde uppror och allmänt störande av ordningen.

I de situationer som anges i 4 § handräckningslagen begär inrikesministeriet handräckningen hos försvarsministeriet, och beslut om dess givande fattas av statsrådet.

På grundval av 5 § i handräckningslagen har polisen det totala ansvaret för en ledningssituation. Den uppgift som polisen har givit handräckningsavdelningen leds av en till dess chef förordnad krigsman enligt de anvisningar som givits av den polisman som leder uppdraget. Enligt 5 a § i lagen svarar polisen för samordning av parternas åtgärder samt för arbetarskyddsarrangemangen.

Om handräckningsavdelningens rätt att använda maktmedel föreskrivs i 6 § 2 mom. i handräckningslagen. Enligt bestämmelsen har den som utför handräckningsuppdrag vid ytterst viktiga och brådskande uppdrag rätt att under en polisman uppsikt använda sådana nödvändiga maktmedel för genomförande av uppdraget som polismannen med stöd av sina befogenheter ger honom fullmakt till och som med beaktande av situationen kan anses försvarliga. Bestämmelsen motsvarar i sak 27 § 3 mom. polislagen (493/1995).

Den handräckning som försvarsmakten ger polisen är vedertagen praxis och har lång tradition. Vid viktiga internationella konferenser har polisen på förhand kommit överens med försvarsmakten om användning av försvarsmaktens specialmateriel och personal för tryggnad av säkerhetsarrangemangen. På 1970-talet har försvarsmakten vid sådana kapningar av civila luftfartyg som slutat i Finland givit handräckning för att få ned det kapade planet på ett finskt flygfält och för avspärrande och bevakning av planet.

Handräckningslagen ändrades senast med en lag som trädde i kraft 1998 (246/1998). Man har strävat efter att hålla bestämmelserna så tidsenliga som möjligt så att de motsvarar förpliktelsen i 40 § beredskapslagen, enligt vilken bl.a. statliga myndigheter genom beredskapsplaner och förberedelser för verk-

samhet under undantagsförhållanden samt genom andra åtgärder skall säkerställa att deras uppgifter kan skötas så störningsfritt som möjligt också vid undantagsförhållanden. Bestämmelsen förutsätter att myndigheterna ser till att de bestämmelser som gäller normala tider ger dem tillräckliga befogenheter att behärska situationen.

I samband med revideringen av handräckningslagen fogades till lagens 1 § en ny 6 punkt, enligt vilken polisen har rätt att få handräckning av försvarsmakten även för annat sådant uppdrag, för vars utförande försvarsmaktens specialpersonal eller specialmateriel behövs. På basis av den har polisen fått specialpersonal och materiel från försvarsmakten t.ex. i situationer då en beväpnad person som försett sig med sprängämnen har förskansat sig i en lägenhet eller byggnad och öppnat eld med tunga vapen eller hotat att spränga sig själv och andra. Härvid har försvarsmaktens transportpansarfordon behövts för att spärra av området och för att skydda utomstående och polismän. Eftersom det är fråga om försvarsmaktens specialmateriel har man även behövt en person med behörig utbildning som hör till försvarsmaktens personal för att använda fordonet under polisens ledning.

1.2. Internationell utveckling

Bekämpande av terrorism

Förenta Nationerna har ingått ett flertal konventioner med vilka man strävar efter att bekämpa gärningar som kan klassificeras som terrorism. Bland de tidigaste konventionerna finns konventionen om brott och vissa andra handlingar begångna ombord på luftfartyg (FördrS 22 och 38/1971) samt den därefter ingångna konventionen om förhindrande av olagligt besittningstagande av luftfartyg (FördrS 62/1971) och konventionen om förebyggande av olagliga handlingar mot säkerheten inom den civila luftfarten (FördrS 56/1973) som ingicks efter den. Dessa konventioner ingicks i tiden till följd av flygplanskapningar i Mellanöstern och på annat håll i världen. Sedermera har bl.a. konventionen om förebyggande och bestraffning av brott mot personer som åtnjuter internatio-

nell skydd, bland dem diplomatiska representanter (FördrS 62—63/1978) och den internationella konventionen mot tagande av gisslan (FördrS 38/1983) samt konventionen om fysiskt skydd av kärnämne (FördrS 72/1989) ingåtts.

I Finland trädde 34 a kap. strafflagen, som behandlar brott som begåtts i terroristiskt syfte, i kraft den 1 februari 2003.

Europeiska rådet godkände vid sitt möte den 21 september 2001 en handlingsplan för bekämpande av terrorism. Vid sitt möte den 23—24 mars 2004 behandlade Europeiska rådet Europeiska Unionens strategiska mål för kampen mot terrorism och uttalande om solidaritet i kampen mot terrorismen.

Internationell jämförelse

Allmänt. Polisväsendet har ordnats på mycket olika sätt i Europa. I Mellaneuropa och Sydeuropa svarar i regel, utöver den polismakt som koncentreras till de största städerna, en gendarmerikår militärt för den inre säkerheten. Gendarmeriet är även utrustat för användning av militära maktmedel. I de nordiska länderna är försvarsmakten en militär organisation vars grundläggande uppgift är att skydda samhället och dess rättsordning mot yttre hot. Polisen är för sin del klart en civil myndighet, vars grundläggande uppgift är att upprätthålla den inre säkerheten i samhället. På grund härav har bara de nordiska länderna tagits med i jämförelsen.

Sverige. Om försvarsmaktens stöd till civil verksamhet föreskrivs genom förordning (2002:375). Förordningen gäller dock inte sådant stöd som regleras särskilt i lag eller förordning. Försvarsmakten får på begäran lämna stöd till polisen eller andra myndigheter. Försvarsmakten får dock lämna stöd endast om Försvarsmakten har resurser som är lämpliga för uppgiften och det stöd som ges inte allvarligt hindrar dess ordinarie verksamhet eller dess medverkan enligt lagen om skydd mot olyckor. För Försvarsmaktens stöd har satts gränser. När Försvarsmakten lämnar stöd till polisen, får dess personal inte användas i situationer där det finns risk för att den kan komma att bruka maktmedel. När Försvarsmakten lämnar stöd får endast sådan personal som har lämplig utbildning för upp-

giften medverka. Försvarsmaktens personal får inte heller användas för uppgifter som kan medföra en inte obetydlig risk för att personalen kan komma att skadas. En begäran om stöd till polisen skall göras av Rikspolisstyrelsen. Om begäran endast avser utrustning eller tjänster av mindre omfattning, får den dock göras i annan ordning.

Norge. Om försvarsmaktens stöd till polisen föreskrivs genom en förordning (220/2003). Förordningen gäller försvarsmaktens bistånd till polisen i alla situationer (fred, kris och krig), om inte något annat föreskrivs genom lag eller om åtgärderna vidtas i den ordning som anges i beredningsplaner. Som bistånd definieras varje form av personal- eller materielstöd. Försvarsmakten kan bistå polisen när det är förenligt med dess ordinarie uppgifter och polisens egna personal- och/eller materielresurser inte räcker till. Försvarsmakten kan sätta gränser för biståndet. Den polischef som tar emot bistånd från försvarsmakten är högsta chef för operationen och svarar för att verksamheten sker inom ramen för lagstiftningen. Försvarsmaktens bistånd indelas i administrativt bistånd, operativt bistånd och egentlig handräckning. Med administrativt bistånd avses t.ex. transporthjälp. Med operativt bistånd avses t.ex. bistånd vid olyckor eller vid hantering av sprängämnen. Med egentlig handräckning avses t.ex. bistånd vid gripande av farliga personer eller i situationer där det finns risk för att någon eftersträvar omfattande samhällsliga skadeverkningar. Gripande av farliga personer hör till polisen och försvarsmakten bistår t.ex. vid avspärning. I situationer där någon försöker vålla avsevärda samhällsliga skadeverkningar bistår försvarsmakten polisen med vakthållning och säkring av objekt och infrastruktur. Vid egentlig handräckning riktar polischefen sin begäran via polisdirektoratet till justitiedepartementet, som efter övervägande kan be om försvarsmaktens bistånd till polisen hos försvarsdepartementet. Försvarsdepartementet meddelar sitt beslut till justitiedepartementet. Om sådant bistånd till polisen från försvarsmakten som inte nämns i förordningen beslutar försvarsdepartementet eller den som försvarsdepartementet har bemyndigat för uppgiften. Beslutsprocessen är den samma som vid beviljande av

egentlig handräckning.

Danmark. Försvarsmaktens handräckning till andra myndigheter har inte klart reglerats i lag i Danmark. I lagen om försvarsmaktens mål, uppgifter och organisation m.m. (Lov om forsvarets formål, opgaver og organisation m.v.) finns endast en paragraf där det föreskrivs att försvarsmakten kan utföra andra uppgifter så som försvarsministern efter förhandling med andra ministrar har beslutat. Det har dock utfärdats vissa konfidentiella anvisningar om när polisen kan begära handräckning av försvarsmakten. Anvisningarna har dock inte tagits in i lagstiftningen. Försvarsmaktens handräckning har indelats i vedertagen och särskild handräckning. Vedertagen handräckning är spaning efter försvunna personer, transporthjälp, insamling av ammunition och dirigerande av trafik vid stora evenemang. Polischefen kan självständigt begära vedertagen handräckning av försvarsmakten. I allmänhet kräver det dock förhandlingar med den högsta polisledningen (Rigspolitichefen). Särskild handräckning ges när polisen begär handräckning av försvarsmakten för upprätthållande av allmän ordning och säkerhet och försvarsmakten bistår polisen vid användning av maktmedel. Om situationen inte är brådskande får försvarsmaktens bistånd inte begäras utan den högsta polisledningens tillstånd.

I regel ger inte försvarsmakten handräckning till polisen i sådana situationer där det är möjligt att försvarsmaktens personal möter gärningsmannen. I vissa situationer kan man dock avvika från denna huvudregel.

2. Bedömning av nuläget

I samband med revideringen av 16 och 17 kap. strafflagen slopades brottsbenämningarna uppror i 16 kap. 4 § och allmänt störande av ordningen i 16 kap. 5 §. Den brottsbenämning som motsvarar uppror och allmänt störande av ordningen, dvs. våldsamt upplopp togs in i 17 kap. 3 § strafflagen i samband med revideringen av lagen. Strafflagens 16 kap 4 § kom att gälla tredska mot polis och 16 kap. 5 § lämnande av oriktiga personuppgifter.

På grund av dessa ändringar i lagstiftning-

en är det nödvändigt att de nuvarande hänvisningsbestämmelserna i 4 § i handräckningslagen uppdateras.

Gällande 1 § i handräckningslagen passar i sin nuvarande form också på våldsamt upplopp som avses i 17 kap. 3 § strafflagen, eftersom det då är fråga om traditionell handräckning, i vilket fall det inte krävs användning av maktmedel av försvarsmaktens handräckningsavdelning utan handräckningen används i regel för avspärrande av sådana områden som polisen har tagit i sin besittning och tömt på orosstiftare. De maktmedel som eventuellt behövs för behärskande av situationen används av polisen.

Det har inte varit nödvändigt att tillämpa det förfarande som anges i 4 § i lagen och enligt vilket inrikesministeriet begär handräckning hos försvarsministeriet och beslut om dess givande fattas av statsrådet. Alla situationer har kunnat lösas med iakttagande av förfarandet i 3 § i lagen.

Vid stiftande av den gällande lagen behövede man inte ännu beakta handräckning som kräver militära maktmedel. Händelserna den 11 september 2001 i USA visade dock att ett terrordåd kan genomföras i form av en självmordsattack med allt vidare följderna än tidigare. Det nya sättet att genomföra en terrorattack avslöjade brister i lagstiftningen i hela världen då det gäller bekämpande av terrorism.

Det är möjligt att de allvarigaste terrordåden genomförs med hjälp av sådana medel som kan kräva användning av militära maktmedel för bekämpningen av dem. Med militära maktmedel avses enligt 33 § territorialövervakningslagen (755/2000) sådan användning av vapenmakt med krigsmaterial som är slagkraftigare än användningen av militärpersonens personaliga vapen.

Den gällande handräckningslagen passar inte i sådana situationer där det kan krävas användning av militära maktmedel. Det är inte heller motiverat att förse polisen med sådana maktmedel. Det finns inte någon användning för dem vid skötseln av polisens ordinära uppgifter i det finländska samhället. Dessutom kräver sådana maktmedel specialutbildning och upprätthållande av den yrkeskunskap som utbildningen ger, något som är svårt att ordna inom polisväsendet.

3. Propositionens mål och de viktigaste förslagen

3.1. Mål och medel

För förhindrande eller avbrytande av terroristbrott som avses i 34 a kap. strafflagen föreslås att i lagen om försvarsmaktens handräckning till polisen tas in en bestämmelse om givande av handräckning som innebär användning av militära maktmedel i situationer som kan klassificeras som terroristbrott. Trots att det är synnerligen osannolikt att sådana gärningar skulle riktas mot Finland eller mål i Finland bör bestämmelserna utformas så att man omedelbart kan vidta motåtgärder för att behärska situationen och för att avbryta den brottsliga verksamheten.

Bestämmelsen skulle även komplettera territorialövervakningslagen, i vilken det föreskrivs om Finlands territoriella integritet och trygghet av den. I territorialövervakningslagen föreskrivs om användning av militära maktmedel när målet är ett örlogsfartyg, ett militärt luftfartyg eller ett militärfordon från en främmande stat. Härvid är det fråga om bekämpande av yttre hot som förorsakas av en militärperson, en militär avdelning, ovan nämnda örlogsfartyg eller militärfordon från en främmande stat eller ett statsluftfartyg eller ett statsfartyg från en främmande stat. Däremot hör bekämpandet av det hot som förorsakas av terrorism till polisen, eftersom gärningsmännen inte kan identifieras som militärpersoner från någon stat, utan är brottslingar enligt 34 a kap. strafflagen.

Om ett terrordåd riktas mot Finland eller människor eller egendom i Finland t.ex. under ett skärpt internationellt läge, kan det vara nödvändigt för polisen att av försvarsmakten få behövlig materiel samt behövlig personal för användning av militära maktmedel.

3.2. De viktigaste förslagen

Det kan anses att gällande 1 § i handräckningslagen i tillräcklig utsträckning täcker de situationer som föreskrivs i gällande 4 § i handräckningslagen. På grund härav föreslås att 4 § i lagen ändras så att i paragrafen före-

skrivs om givande av handräckning i situationer där polisen för förhindrande eller avbrytande av brott som utgör ett allvarligt hot mot viktiga samhällsfunktioner har rätt att få nödvändig handräckning som kräver användning av militära maktmedel. Ovan nämnda situationer skulle vara brott som begåtts i terroristiskt syfte så som det föreskrivs om deras straffbarhet i 34 a kap. strafflagen.

Enligt definitionen i 34 a kap. 6 § strafflagen begås ett brott som redan annars definieras som straffbart i terroristiskt syfte om gärningsmannen har för avsikt att

- injaga allvarlig fruktan hos en befolkning,
- obehörigen tvinga regeringen eller någon annan myndighet i en stat eller en internationell organisation att göra, tåla eller underlåta att göra något,
- obehörigen upphäva eller ändra en stats konstitution eller allvarligt destabilisera en stats rättsordning eller tillfoga statsekonomi eller de grundläggande samhällsstrukturerna i en stat synnerligen stor skada, eller
- tillfoga en internationell organisations ekonomi eller de övriga grundläggande strukturerna i en sådan organisation synnerligen stor skada.

Terrorism är en verksamhet som synnerligen allvarligt hotar samhällets grundläggande verksamhet, rättsordningen samt människors trygghet, liv och hälsa. Eftersom förhindrandet eller avbrytandet av en sådan verksamhet i ytterlighetsfall kan kräva användning av militära maktmedel, bör beslutsfattandet gällande givande av handräckning ske på så hög politisk nivå som möjligt. Det föreslås att inrikesministeriet begär handräckning av försvarsministereit och att statsrådets allmänna sammanträde beslutar och givande av handräckning. Eftersom det är möjligt att man får kännedom om en hotande terroristattack antingen helt överraskande eller med så kort varsel att statsrådet inte hinner bli beslutsfört kan beslutet om givande av handräckning i en sådan situation fattas av huvudstaben på begäran av polisens högsta ledning. I sådana fall bör statsrådet omedelbart underrättas om begäran och om beslutet om handräckning då statsrådet ännu kan ha en möjlighet att ingripa i den pågående situationen.

I alla handräckningssituationer är det den som begär handräckning som svarar för åt-

gärdernas laglighet och användning av maktmedel enligt begäran. Användning av maktmedel på uppdrag av polisen baserar sig på 27 § polislagen. Ansvar för åtgärdernas laglighet i en terrorismsituation vilar således på inrikesministeriet eller polisens högsta ledning.

4. Propositionens verkningar

4.1. Verkningarna på individens ställning

Det är mycket osannolikt att militära maktmedel som avses i propositionen används men ifall det dock skulle ske skulle användningen rikta sig endast mot sådana som begår ytterst allvarliga brott.

4.2. Ekonomiska verkningar och verkningar i fråga om organisation och personal

Propositionen har inte några direkta ekonomiska verkningar.

Propositionen har inte heller några verkningar i fråga om organisation eller personal. Inom försvarsmakten pågår en omorganisering enligt vilken av dem som hör till försvarsmaktens stampersonal bildas handräckningsavdelningar.

5. Beredningen av propositionen

5.1. Beredningsskeden och beredningsmaterial

Inrikesministeriet tillsatte den 13 juni 2001 en arbetsgrupp med uppdrag att bereda ett förslag till revidering av hänvisningsbestämmelserna i 4 § lagen om försvarsmaktens handräckning till polisen. Till arbetsgruppen hörde företrädare för inrikesministeriets polisavdelning, försvarsministeriet och huvudstaben. På grund av terrordåden i USA den 11 september 2001 utvidgades arbetsgruppens uppdrag att gälla även bekämpande av terrordåd.

Arbetsgruppen har hört sakkunniga från inrikesministeriets polisavdelning, huvudstaben och justitieministeriet.

5.2. Utlåtanden

Om propositionen har inte begärts några utlåtanden eftersom lagändringen beretts i

samarbete mellan inrikesministeriet och försvarsministeriet och arbetsgruppen har hört sakkunniga i behövlig utsträckning.

DETALJMOTIVERING

1. Lagförslag

4 §. Enligt gällande 4 § lagen om försvarsmaktens handräckning till polisen har polisen rätt att få handräckning även av annat slag än i 1 § 1 mom. åsyftad handräckning om handräckning behövs för att förbygga i 16 kap. 4 eller 5 § strafflagen avsedda brott. Härvid begär inrikesministeriet handräckning och beslut om dess givande fattas av statsrådet. I samband med den revidering av strafflagen som trädde i kraft den 1 januari 1999 ändrades 16 och 17 kap. strafflagen. Efter ändringen föreskrivs i 16 kap. 4 § om tredska mot polis och i 5 § om lämnande av oriktiga personuppgifter. Bestämmelserna i den tidigare gällande 4 § i fråga om uppror och i 5 § i fråga om allmänt störande av ordningen upphävdes och en bestämmelse om våldsamt upplopp, som närmast motsvarade de upphäva bestämmelserna, togs in i 17 kap. 3 § strafflagen.

I samband med revideringen av handräckningslagen fogades till lagens 1 § en ny 6 punkt, enligt vilken polisen har rätt att få handräckning av försvarsmakten även för annat sådant uppdrag, för vars utförande försvarsmaktens specialpersonal eller specialmateriel behövs. De uppdrag som räknas upp i 1 § täcker i tillräcklig grad de situationer som föreskrivs i 17 kap. 3 § strafflagen eftersom även de i allmänhet gäller traditionell handräckning som i regel inte kräver användning av maktmedel av den som ger handräckning.

Användningen av maktmedel kan komma i fråga endast i sådana nödvärnssituationer som avses i 6 § 1 mom. i handräckningslagen och vid utförande av ytterst viktiga och brådskande handräckningsuppdrag. Härvid har den som utför handräckningsuppdrag rätt att under en polismans uppsikt använda sådana nödvändiga maktmedel för genomförande av uppdraget som polismannen med

stöd av sina befogenheter ger fullmakt till och som med beaktande av situationen kan anses försvarliga. Bestämmelsen om användning av maktmedel motsvarar 27 § 3 mom. polislagen. En nödvärnssituation eller behov att använda maktmedel kan uppstå plötsligt, varför polisen innan verksamheten inleds skall redogöra för handräckningsavdelningens chef när rätt till nödvärn och rätt att tillgripa maktmedel föreligger. Beslut om användning av maktmedel fattas alltid av behörig polisman som också ger anvisningar om hur maktmedlen skall användas.

1 mom. Enligt det föreslagna momentet skall polisen ha rätt att av försvarsmakten få sådan handräckning som kräver användning av maktmedel för förebyggande eller avbrytande av terrordåd som avses i 34 a kap. strafflagen.

Handräckning av försvarsmakten krävs närmast då personer som utför ovan nämnda gärningar är utrustade med stark skydds- och anfallsutrustning så att det krävs sådana militära maktmedel som anges i 33 § territorialövervakningslagen för att man skall kunna avvärja dem och skydda sig mot dem och polisen inte har utbildning för att använda maktmedlen. Med militära maktmedel avses sådan användning av vapenmakt med krigsmateriel som är slagkraftigare än användningen av militärpersonens personliga vapen. Sådan krigsmateriel är t.ex. olika automatvapen som är slagkraftigare än stormgevär, kanoner, robotar och sprängämnen. Med militära maktmedel i handräckningssituationer skall avses även användning av beväpning på pansarfordon, örlogsfartyg och militära luftfartyg utrustade med krigsmateriel. Trots att behovet att använda sådana maktmedel är närmast teoretiskt är det ändamålsenligt att ta in bestämmelsen i lagen. Militära maktmedel kan behövas t.ex. i en situation då ett luftfartyg som kapats av terrorister kommer in i Finlands luftrum eller då det i Finlands luft-

rum avviker från sin flygrutt och riktar flygningen mot ett för samhället betydelsefullt mål som om det förstörs orsakar stora skador eller allvarlig fara på ett vidsträckt område, t.ex. ett kärnkraftverk. Ett sådant luftfartyg kan rikta sin flygning även mot en stor tätort eller en plats där statens högsta ledning är samlad.

I ovan nämnda gärningar kan gärningsmännen inte vara militärpersoner från någon annan stat. På grund av sina uniformer kan de identifieras som militärpersoner från en främmande stats väpnade styrkor. På sådant hot som utgörs av militärpersoner eller väpnade styrkor från en främmande stat tillämpas territorialövervakningslagen. Detsamma gäller en främmande stats militärfordon, statsfartyg och statsluftfartyg. Enligt 18 § statsrådets förordning om territorialövervakning (971/2000) betraktas ett oidentifierat luftfartyg som kommer in i Finlands luftrum som militärt luftfartyg till dess att det kan identifieras som något annat. Ett obemannat luftfartyg betraktas alltid som militärt luftfartyg.

Avsikten är att i paragrafens 2 mom. föreskriva om beslutsfattande i ovan nämnda ytterst allvarliga situationer. Givande av handräckning skulle i regel kräva beslut av statsrådets allmänna sammanträde. Förfarandet vid beslutsfattandet motsvarar huvudsakligen beslutsfattandet enligt gällande 4 §.

Det är dock inte möjligt att i alla situationer genast få beslut av statsrådets allmänna sammanträde. Sådana situationer kunde vara händelser som plötsligt kommer till de statliga säkerhetsmyndigheternas kännedom och där gärningsmännen håller på att nå sitt mål och ett beslutfört statsråd inte hinner sammankallas. Härvid kunde polisens högsta ledning begära handräckning hos huvudstabben. På handräckningsförfarandet skall tillämpas vad som föreskrivs i lagens 5 och 5 a §. Enligt förslaget skall statsrådet omedelbart underrättas om begäran och om beslutet om givande av handräckning och statsrådet kan besluta om fortsättande av verksamheten eller avbrytande eller avslutande av inledd handräckning. Enligt förslaget skall polisens högsta ledning som begärt handräckning via inrikesministeriet anmäla saken till statsrådets allmänna sammanträde. Hu-

vudstaben skall naturligtvis för sin del omedelbart informera försvarsministeriet om saken.

3 mom. Det föreslås att momentet skall motsvara 2 mom. i den paragraf som ändras. Enligt det får inte försvarsmakten åläggas uppdrag som avses i 1 mom. utan där avsedd framställning om handräckning och utan att statsrådet fattat beslut om att handräckning skall ges, så vitt annat inte följer av den befogenhet som till det högsta befälet över försvarsmakten. Det förfarande för beslutsfattande som föreskrivs i paragrafens 2 mom. utesluter således inte republikens presidents möjlighet att genom militärt kommando förordna försvarsmakten till uppgifterna i fråga. Beslutsfattandet i fråga om användning av militära maktmedel hör som militärt kommandomål således i regel till befogenheterna för försvarsmaktens högsta befäl. Å andra sidan kan endast republikens president i egenkap av försvarsmaktens överbefälhavare i de ifrågakvarande fallen besluta om givande av handräckning som militärt kommandomål. Till övriga delar finns det uttömmande bestämmelser om beslutsfattandet i 2 mom. Det betyder att varken kommandören för försvarsmakten eller någon annan militär förför kan fatta beslut i saken. Ovan nämnda struktur för beslutsfattande motsvarar förfarandet i territorialövervakningslagen. Enligt den fattas beslut om användning av militära maktmedel i regel av försvarsministeriet. Beslut om nödvändiga åtgärder som vidtas i syfte att avvärja fientlig verksamhet som medför direkt och allvarig fara för rikets säkerhet fattas dock av försvarsmakten och gränsbevakningsväsendet.

Försvarsministeriet skall utan dröjsmål underrättas om att ovan nämnda åtgärder vidtas.

4 mom. Det föreslås att i lagen tas in en bestämmelse med hänvisning till territorialövervakningslagen för att försvarsmaktens och polisens arbetsfördelning på så sätt skall understrykas. Enligt arbetsfördelningen anlitas försvarsmakten för att avvärja yttre hot och polisen för att svara för den inre säkerheten i landet. På så sätt görs myndigheternas ansvarsområden klarare även om försvarsmaktens specialmateriel och specialpersonal deltar i en situation som leds av polisen.

2. Ikraftträdande

Lagen föreslås träda i kraft så snart som möjligt efter det att den har antagits och blivit stadfäst.

3. Lagstiftningsordning

Enligt 2 § 3 mom. grundlagen skall all utövning av offentlig makt bygga på lag. I all offentlig verksamhet skall lag noggrant iaktas. I den föreslagna lagändringen föreskrivs inte om avvikelser från de rättigheter som anges i grundlagen. Syftet med propositionen är att komplettera bestämmelserna om myndigheternas behörighet vid avvärjande av ytterst farliga brottslingars gärningar så att de kan tillämpas under den period som infaller mellan normala förhållanden och undantagsförhållanden. Användning av maktmedel på uppdrag av polisen baserar sig på 27 § polislagen. Man har srävat efter att i propositionen noggrant avgränsat beskriva de situationer för polisens åtgärder där polisen begär handräckning hos försvarsmakten för an-

vändning av militära maktmedel. Beslut om sådan handräckning till polisen som inbegriper försvarsmaktens krigsmateriel fattas av statsrådets allmänna sammanträde, varvid beslutsfattandet sker på högsta politiska nivå. Terrorismsituationer kan uppstå så snabbt att statsrådet inte hinner samlas till ett beslutsfört allmänt sammanträde. För att myndigheterna skall ha möjligheter att vidta tillräckliga avvärjningsåtgärder, har de situationer där beslutet om givande av handräckning fattas av huvudstaben på begäran av polisens högsta ledning begränsats i lagförslaget. Statsrådet skall omedelbart underrättas om ett sådant beslut fattas, vilket ger statsrådet möjlighet att antingen godkänna eller återkalla beslutet.

Det bör anses att den föreslagna lagen kan stiftas i vanlig lagstiftningsordning. Regeringen anser det dock vara önskvärt att grundlagsutskottets utlåtande om propositionen begärs i samband med riksdagsbehandlingen.

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs Riksdagen följande lagförslag:

Lagförslag

Lag

om ändring av 4 § lagen om försvarsmaktens handräckning till polisen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen den 5 december 1980 om försvarsmaktens handräckning till polisen (781/1980) 4 § som följer:

4 §

Polisen har rätt att av försvarsmakten få nödvändig handräckning som kräver användning av militära maktmedel, om det är nödvändigt för att förhindra brott eller avbryta begående av brott som avses i 34 a kap. strafflagen (39/1889).

I situationer som avses i 1 mom. begär inrikesministeriet handräckning hos försvarsministeriet och beslut om lämnande av handräckning fattas i statsrådet. I brådskande fall som direkt och allvarligt äventyrar synnerligen viktiga samhällsfunktioner kan polisens högsta ledning begära handräckning hos hu-

vudstaben, som omedelbart beslutar om lämnande av handräckning. Statsrådet skall utan dröjsmål underrättas om begäran och beslutet om lämnande av handräckning.

Försvarsmakten får inte åläggas uppdrag som avses i 1 mom. utan den begäran om handräckning och det beslut om lämnande av handräckning som avses i 2 mom., om inte något annat följer av den behörighet som innehålls av försvarsmaktens överbefälhavare.

Bestämmelser om tryggnad av Finlands territoriella integritet finns i territorialövervakningslagen (755/2000).

Denna lag träder i kraft den 20 .

Helsingfors den 8 oktober 2004

Republikens President

TARJA HALONEN

Inrikesminister *Kari Rajamäki*

Lag

om ändring av 4 § lagen om försvarsmaktens handräckning till polisen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen den 5 december 1980 om försvarsmaktens handräckning till polisen
(781/1980) 4 § som följer:

Gällande lydelse

Då handräckning behövs för att förebygga i 16 kap. 4 eller 5 § strafflagen avsedda brott och i 1 § 1 mom. åsyftad handräckning skulle vara uppenbart otillräcklig, äger polisen rätt att få handräckning även av annat slag. Härvid begär ministeriet för inrikesärendena] handräckningen hos försvarsministeriet, och beslut om dess givande fattas av statsrådet.

Försvarsmakten får icke åläggas uppdrag som avses i stadgandet i 1 mom. utan där avsedd framställning om handräckning och utan att statsrådet fattat beslut om att handräckning skall ges, för så vitt annat icke följer av den befogenhet som hör till det högsta befälet över försvarsmakten.

Föreslagen lydelse

4 §

Polisen har rätt att av försvarsmakten få nödvändig handräckning som kräver användning av militära maktmedel, om det är nödvändigt för att förhindra brott eller avbryta begående av brott som avses i 34 a kap. strafflagen (39/1889).

I situationer som avses i 1 mom. begär inrikesministeriet handräckning hos försvarsministeriet och beslut om lämnande av handräckning fattas i statsrådet. I brådskande fall som direkt och allvarligt äventyrar synnerligen viktiga samhällsfunktioner kan polisens högsta ledning begära handräckning hos huvudstaben, som omedelbart beslutar om lämnande av handräckning. Statsrådet skall utan dröjsmål underrättas om begäran och beslutet om lämnande av handräckning.

Försvarsmakten får inte åläggas uppdrag som avses i 1 mom. utan den begäran om handräckning och det beslut om lämnande av handräckning som avses i 2 mom., om inte något annat följer av den behörighet som innehas av försvarsmaktens överbefälhavare.

Bestämmelser om tryggnad av Finlands territoriella integritet finns i territorialövervakningslagen (755/2000).

Denna lag träder i kraft den 200 .